

HÁNY NYELVEN TUDJON A BÍRÓ, HA A FIUMEI TÖRVÉNYSZÉKEN ÍTÉLKEZIK? NYELVI PROBLÉMÁK ÉS LELEMÉNYEK TENGERJOGI ÜGYEKBEN

BATHÓ GÁBOR

JOG.
történet

ELTE ÁJK
Jogtörténeti Kutatások

A SZERZŐ:

DR. BATHÓ GÁBOR

ADJUNKTUS

NKE ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS
NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK KAR,
ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

BATHO.GABOR@UNI-NKE.HU

2025. szeptember 1.

A fiumei m. kir. törvényszéket létrehozó és a Fiumében alkalmazandó jogrendszer megál-
lapító 1871-ben kiadott, m. kir.
ministerelnöki, igazságügy-
ministeri és horvát báni közös
rendelet kimondta a tengerjogi
ügyekre vonatkozó törvények,
szokások és rendeletek további
érvényét, valamint azt, hogy a
fiumei törvényszéknek ezeket
tengerjogi ügyekben változat-
lanul tovább kell alkalmaznia.¹
Ennek a joganyagnak a két
alapvető tétele a Mária Terézia
féle *Editto politico di navigazione
mercantile austriaca*, amely
tengerészeti rendtartás vagy
tengerészeti törvény néven vált
közismertté, illetve a francia
Code de commerce tengeri ke-
reskedelmet szabályozó II. köny-
ve, amely pedig tengeri kereske-
delmi törvényként szerepelt a
jogi közbeszédben. Az ezeken
túli, más, hatályos, tengerrel, ten-
geri magánjoggal, tengerészeti
igazgatással kapcsolatos szabá-
lyokat később egy átfogó mun-
kában összegezték a trieszti és
fiumei tengerészeti hatóságok
német és olasz nyelven.² Az

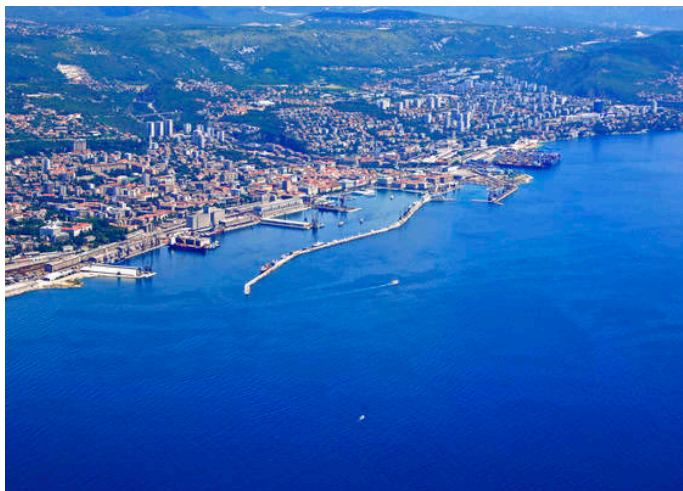
előbb említett közös rendelet a
fiumei törvényszék ítélkezési
nyelvét olaszban határozta meg
azzal, hogy tengerjogi ügyekben
a felek beadványaikban és a tár-
gyalásokon a horvát nyelvet
használhatják. A törvényszék, ha
más bíróságokkal, illetve ható-
ságokkal írásban érintkezett, erre
saját olasz nyelvét vagy a megke-
resett hatóság nyelvét (leggyak-
rabban a magyart) is használhat-
ta. Ugyancsak kivételes szabály,
hogy a fiumei törvényszékről
felsőbb bíróságokhoz került
ügyekben hozott határozatok-
hoz, azok hivatalos olasz fordí-
tását is csatolni kellett, kivéve, ha
az azon a nyelven született, ame-
lyet a fél az eljárásban használt
(ez praktikusán a magyart jelen-
tette). A fiumei igazságügyi szemé-
lyzet is ehhez igazodott, a
bírók között magyarok, horvátok
és olaszok is voltak, az ügyvédek
túlnyomó részt olaszok voltak,
nyilván a szükséges nyelvtu-
dással felvértezve. A már említett
rendelet szerint a fiumei ügyvé-
dek és közjegyzők a pesti kir.
tábla előtt tettek vizsgát – az
ügyvédek akár horvátul.

Az alkalmazandó jogszabályok megismerési vagy rendelkezésre állási nyelve, hivatalos
nyelve, illetve értelmezéshez
használt nyelve tekintetében is
vannak problémák. Ezek a
fentebb említett két legjelen-
tősebb norma esetében is
jelentkeztek. Mária Terézia a
tengerészeti ediktumát 1774-
ben eredetileg olasz nyelven
adta ki éppen azért, mert az
adriai kereskedelmi hajózáshoz
és a tengerészszemélyzethez ez
a nyelv kapcsolódott leginkább.
Magyarországon ez udvari
rendelet felhatalmazására a m.
kir. Helytartótanács 1804. július
31-i intézvénye által lépett ha-
tályba.³ Erre tekintettel az ere-
deti olasz változat magyar fordí-
tása is megjelent, melyben a jog-
szabály magyar címe: „*Politicum
Edictum* az az közjóra tzeolózó
rendelések az ausztriai keres-
kedő hajókázás iránt, mellyek
kiadattattak Bétsben, aprilis
hólnapnak 25dik napján 1774dik
esztendőben”.⁴ Már a magyar
változat is tartalmazott kiegészíté-
seket, aztán az 1822-es
trieszti kiadás ismét újabbakat.⁵

**A Code de Commerce a napó-
leoni nagy kodifikáció ered-
ménye,** amely 1807-re készült
el, és Franciaországban 1808. ja-
nuár 1-jén lépett hatályba; nyil-
vánvalóan eredetileg francia
nyelven. Ezt Napóleon olasz
szöveggel, *Codice di commercio
di terra e di mare del regno
d'Italia* cím alatt az általa 1805-
ben alakított Olasz Királyságban
(amely magában foglalta Dél-
Tirolt, Dalmáciát és Isztriát is)
hatályba léptette 1808-ban,
majd 1811-ben az 1809-ben ala-
pított Illyriai Királyság tekinte-
tében is, amelyhez egyébként a
teljes osztrák és a „magyar”
tengerpartot is csatolta.⁶

**Az előbbi jogi és nyelvi hely-
zetet jól illusztrálja egy eset,
illetve a benne született** ítélet
indokolása. Az ügy rém egysze-
rű: egy hajó (Artiere Giovanni)

tulajdonosai, ebben az esetben magánszemélyek, úgy döntöttek, hogy a kapitányt elbocsátják állásából. Az elbocsátás lehetőségét, illetve a hajótulajdonosok ezen jogát nem vitatta senki, mindössze azt, hogy a kapitány jár-e kártérítés. A per okirati bizonyítékai között szerepel a szerződés, amely a kapitány és a hajótulajdonosok között jött létre, amely szerint: „A hajó kapitányává F. B. tártulajdonos ur nevezetik ki, ki ettől az állásától csak bebizonyított alapos okoknál fogva mozdítható el.” Az értelmezendő törvényhely a Code de commerce 218. §-a, amely szerint: „A tulajdonos elbocsáthatja a kapitányt. Nincs helye kártérítésnek, csak írásbeli megállapodás esetén.” A fiumei törvényszék ítélete szerint: „jól mérlegelve az idézett 218. §. második mondata (non vi é luogo ad indennità se non vi é convenzione in iscritto) szavainak logikai kapcsolatát, tekintettel az eredeti francia szövegre, mely így hangzik: »Il n’y a pas lieu á indemnité, s’il n’y a convention par écrit« és még inkább a hivatalos német fordításra, mely így szól: »Eine Entschädigung findet nicht statt, wenn nicht eine schriftliche Vereinbarung darüber getroffen ist«, figyelemmel az olasz tengeri kereskedelmi törvény 494. szakaszának szövegére is, mely a következő: ... A tulajdonos a kapitányt elbocsáthatja. Elbo-

csátás esetében nincs kártérítési kötelezettség, ha a kár megtérítéséhez való jog írásbelileg ki nem kötöttetett...; tekintve, hogy ez az utolsó mondatrész nem egyéb, mint a francia kereskedelmi törvény 218. §-a hasonló végző mondatrészének körülírása és magyarítása, mivel az olasz törvényhozó a francia törvénynek ezt a rendelkezését átvette és a mint a vonatkozó törvényjavaslat indokából kitűnik, az idézett utolsó mondatrészt a fentebbi módon éppen azért szövegezte, hogy a francia törvény fentidézett szavainak ... magyarázatánál felmerülő minden kétely megszűnjék...”⁷ Az ítélkező bíró elővette tehát a hatályos olasz jogszabályszerkezetet, az értelmezéshez használta az eredeti francia változatot, illetve a Code de commerce hivatalos német fordítását. Ezen felül hivatkozta azt az olasz törvényt, amely a magyar jogrendnek ugyan nem része, de a Code de commerce itt alkalmazandó rendelkezését bővített szöveggel tartalmazta.

A felhozott indokok alapján a törvényszék azt állapította meg, hogy még ha egyébként létezik is a kapitány és a tulajdonosok között írásbeli megállapodás, az elbocsátott kapitányt csak akkor jogosult kártérítésre, ha azt a megállapodásban kifejezetten kikötötték. Ez azonban ebben az ügyben nem volt így,

így az elbocsátott kapitányt kártérítés nem jár. A budapesti kir. ítélőtábla a fiumei törvényszék ítéletét azonos indokolásra alapítva helyben hagyta.

Hivatkozások:

¹ A magy. kir. miniszerelnöknek, a magy. kir. igazságügyminiszernek és Horvát-, Szlavón-Dalmátországek bánjának, 1871. sept. 14-én kiadott rendelete a fiumei kir. törvényszék felállítására s hatóságának ideiglenes szabályozása tárgyában. Rendeleték Tára, 1871. Pest, 1871. Ráth Mór kiadása, 274-283. p.
² Sammlung der Gesetze und Verordnungen betreffend den See- und Hafendienst in der österreichisch-ungarischen Monarchie. Hrsg. von den Seebehörden in Triest und Fiume. Raccolta delle leggi ed ordinanze concernenti il servizio marittimo e portuale nella Monarchia Austro-Ungarica. 1-3. kötet. Triest, 1883-1886. Triest Buchdruckerei des österreichisch-ungarischen Lloyd.

³ Récsi Emil: Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra. IV. Földmívelési, ipar-, kereskedelmi és közlekedési ügyek. Pest, 1855. Heckenast-Scheiber, 161. p.

⁴ Politicum Edictum az az közjórtzélóztó rendelkezések az ausztriai kereskedő hajókázás iránt, melyek kiadattak Bétsben, aprilis hólnapnak 25dik napján 1774dik esztendőben. Buda, 1804. Királyi Univerzítás..

⁵ Editto politico di navigazione mercantile austriaca: in data di Vienna. Triest, 1822. Gasparo Weis.

⁶ Szélingér Balázs: „Idegen és mégis magyar”. A magyar Fiume története 1776-1914. Limes, 15. évf. 2002/5. sz. 31. p.

⁷ Grecsák Károly (szerk.): Új döntvénytár. A Magyar Kir. Curia, Kir. Itélőtáblák, nemkülönben más legfelsőbb foku ítélőhatóságok elvi jelentőségű határozatai. XII. kötet. Budapest, 1912. 213-214. p.; Márkus Dezső (szerk.): Felsőbírószágaink elvi határozatai. A Kir. Curia és a Kir. Itélőtáblák döntéseinek rendszeres gyűjteménye, 8. kötet. Budapest, 1897. 323-325. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Fiumei törvényszék épülete. Forrás: <https://www.tportal.hr/media/thumbnail/988x593/2322784.jpeg?cropId=0>
Letöltve: 2025. július 19.
2. oldal: Fiume kikötője. Forrás: <https://img.marinas.com/v2/53621708a59cdb7aea3599c0f0875d64fe908678a32bc9f93f57077a9fb2008a.jpg>
Letöltve: 2025. július 19.